

Onder Csaba

Harry Potter: Miért ne volna valóságos?

„Hát persze, hogy mindez a fejedben történik, Harry, de attól még miért ne volna valóságos?”
Albus Dumbledore, 1998., a londoni King’s Cross-on?

Az oly sok lehetőség közül, amelyről a regény kapcsán beszélni lehetne, csupán egyet emelnék ki most, azt, amelyet a valóságról való beszédként jelölök meg. Egészen pontosan az érdekelne, ahogyan a valóság problémáját a regény az olvasó számára megjeleníti. Először is mindjárt két rövid szemelvény a napi sajtóból:

Földönkívüli lényt látott Thaiföldön több paraszt előbb egy rizsföldön, aztán a földönkívüli rizsföldön kívüli lett: felmászott egy fára, majd elröpült. A személyleírások alapján a thai ET 70 centi magas, jó nagy feje van, de pici szája, a bőre sárga, a melle lapos. A feje kopasz, szemei, fülei nagyok, különleges ismertetőjele, hogy nem hagy lábnyomot. A parasztok szerint jó órán át sétálgatott az úrlény a rizsföldön anélkül, hogy tudomást vett volna az emberekről, majd hirtelen fellebegett egy fa tetejére. A hatóság vagy tíz parasztot is kihallgatott, és mindegyikük ugyanúgy mesélte el találkozását az idegen civilizációval, és ugyanolyannak rajzolta le az idegent.

Egy angol úriember vasárnap este ismeretlen okból mezítelenül sétálgatott Pozsony történelmi belvárosának utcáin. A huszonéves angol tette nagy felháborodást váltott ki. A TASR szlovák hírügynökség szerint a nudista turista ezer korona bírságot volt kénytelen fizetni a rendőröknek. A férfi a hónap alatt egy csomagban szorongatta ruháit.

Mi történt valójában? Ez a kérdés meglehetősen prekoncepcionált, ugyanis azt feltételezi, mintha valóban megismerhetőek lennének a valóságos történések, mintha megismerhető lenne az, amit közkeletűen valóságnak nevezünk. Ami biztosan állítható a fenti cikkek alapján, hogy valami történt. Valamit láttak ezek az egyszerű thai parasztok, és valamiért levetkőzött Pozsonyban ez a derék angol turista. Mivel mindkét hír racionálisan megmagyarázhatatlan, irracionálisnak tüntetjük fel, még hozzá azzal, hogy ironikusan beszélünk róla. Persze valami akkor is történt, az ehhez való értetlenkedő vagy hitetlenkedő viszonyunk pedig a megismerés és a megértés határait jelzik.

Úgy tűnik, hogy abban, amit valóságként tételezünk, van egy sor érthetetlen dolog. Úgy tűnik, hogy éppen a különös, bizarr, abszurd dolgok azok, amelyek valóságtapasztalatunkat formálják. A valóságba tartozó, ott, annak szituációjában, kontextusában megjelenő, racionálisan nem magyarázható dolgokról való hallgatásunk vagy ironikus beszédünk ugyan nem tagadja a valóság összetettségét, de mégis korlátozza azt, a hihetetlen körébe tolja, kitalációnak, mesének titulálva vagy éppen örültségként magyarázva a számára értelmezhetlent.

Maradjunk annyiban (és ez volna az egyik, triviális kiinduló tételünk), hogy a valóság önmagában megismerhetetlen. Pontosabban: sokkal összetettebb és bonyolultabb valami, mintsem azt gondolnánk. Hogy a világ valójában megannyi elbeszélésből adódik össze, és ezek közül válogatva végül is mi döntjük el, hogy mit fogadunk el úgymond valóságosnak,

igaznak, tényszerűnek, és mit nem, s ebből alkotjuk meg a magunk valóságát, pontosabban a valóságot számunkra valóságosként leíró elbeszéléseket.

A másik tételünk pedig – hogy lendítsünk egyet elbeszélésünkön – így hangzik: az (összetett, differenciált, relativizáló) valóság ábrázolására csakis a regényfikció képes. Pontosabban: a regényfikció, úgy tűnik, alkalmas arra, hogy a világ bonyolult összetettségét, számtalan elbeszélésből összeadódó tarkaságát valahogyan (re)prezentálja számunkra.

Mindennek egyik tanulságos és mulatságos narratív mintájaként Gogol egyik elbeszélését (*Az orr*) említeném. Itt a valóság (azaz: mi is történt valójában Kovaljov őrnagy orrával?) sem az elbeszélés szereplői, sem az elbeszélő(k) számára nem ismerhető meg. Pusztán csak szóbeszéd, pletykák, mendemondák, azaz megannyi ellenőrizhetetlen, egymásnak és önmaguknak is ellentmondó elbeszélés áll a bizzar eseményeket valós (értsd: valószerű) rendbe rakni igyekvők (mondjuk az olvasó) rendelkezésére. Végeredményében a megannyi elbeszélésből válogatva csupán egy újabb, n^{+1} -edik elbeszélés alkotható meg, amely így nem az igazi, valós események hiteles elbeszéléseként mutatja meg magát, hanem a valóság teljes és tökéletes megismerhetőségének hiábavalóságaként, az ilyesmire törekvő pozitívista és kartézianus elbeszélések mindenkori kudarcát, illetve az erre vállalkozó elbeszélők sajátos skizofréniaját (re)prezentálva.

Mi a helyzet a Harry Potter-regényekkel? Hogyan és miért vethetőek fel ennek kapcsán a valóságról való beszéd kérdései? Feltehető-e egyáltalán egy ilyen kérdés? Hiszen itt mintha egyszerűbb lenne a helyzet. Hiszen, mondhatnánk, a Harry Potter-regény nem a valóság, *csak* mese. Műfaji előítéleteink alapján ezek a regények meseregények, vagyis az itt megjelenő (olvasói) valóságtapasztalat nem kellene, hogy különösebben provokálva legyen. A mese nem valóság. A meséket eleve és a priori metaforikusan olvassuk és értelmezzük. Wolfgang Iser kategóriáival élve (valóság–fikció–imagináció) az olyan típusú elbeszélések, mint például a mesék, az egyszerű befogadó (például a gyermek) számára is eleve hihetetlenek, imagináriusak, képzeletbeliek, azaz jól elzárhatóak a valóságos elbeszélésektől, de különböznek a fikciós elbeszélésektől is, mivel velük ellentétben itt fel sem merül a valóságosság látszatának érzése.

Mégis vannak sajátos ellenérzések ezekkel a regényekkel kapcsolatban. Vannak, akik számára mindez egy globális, szemantikai természetű támadás a földlakók ellen, amely egyenesen azt állítja, hogy nem vagyunk egyedül, hogy az a társadalmi, politikai, filozófiai, fizikai, természettudományos berendezkedés, amelyben élünk és amelyet valóságosként könyvelünk el, nem teljesen érvényes. Hogy van egy, a miénkkel párhuzamos világ, amely mindenben a miénkhez hasonló (leginkább persze az etikai aspektusaiban, hiszen a *varázsló is ember*, a gonosz mindenhol gonosz, a jó pedig mindenhol jó). A regény alapján a két világ közötti határ átléphető. Talán éppen ez a gond. Egy mese, amely mintha csökönyösen és ravaszul átlépné a számára kijelölt imaginárius kereteit, egy mese, amely a valóságról alkotott elbeszélések rendjét teszi kérdésessé. A látszat és valóság összekeverése veszélyes dolog, a látszólag képzetlen és avatatlan gyermekolvasó számára pedig különösen. A Harry Potter-regény elleni jellemző ideologikus kifogás egyike éppen ez: megzavarhatja a gyermek olvasót, aki (figyelem) *fikcióként fogja kezelni az imagináriust*. Umberto Eco egyik tanulságos írása eme határ valós bizonytalanságáról szól, arról, hogy miért is marhatott halára a New York-i Central Park jegesmedvéje két, hozzá a medencébe úszkálni bemászó gyanútlan gyermeket. Mert a rajzfilmek kedves mackója csak mese, illúzió, az állatkerti valóság drámaibb és vérszomjasabb. A vadállatok simogatása tilos és életveszélyes!

Rowling regényei valóban veszélyesek, amennyiben azt állítják, hogy a kitalált és a valós dolgok között húzódó határ mesterségesen fenntartott, hogy ennek átlépése, átjárása lehetséges, mi több, természetes, hogy amit kitaláltak tartanak, valójában nem az, hogy mindez csak egy mese a meséről, ami nem mese. Rowling regénye a hosszú évszázadok során kialakult erkölcsi-tanító rendszert is aláaknázza. De nem azzal, hogy a boszorkányokat élő és jószágos lényekként tünteti ki. A Harry Potter-regény legnagyobb vétsége az, hogy immár a gyermekirodalom felől bolygatja meg az európai metafizikus, kartéziánus gondolkodást, amennyiben a rációval szemben nem a fantáziát, hanem a valóság 20. századi, posztmodern tapasztalatát állítja. Az imaginárius helyén felmutatott relativizáló valóságtapasztalat a regényt a „valóság” részévé avatja: Roxfort világa ebben az értelemben a mi valóságunk egy darabja, a sok, egyébként hihetetlenül hangzó elbeszélés között egy újabb, kevésbé hihető, de kevésbé cáfolható. Attól hogy nem látjuk Roxfortot vagy a 9 és ¾. vágányt, még lehetséges. Attól, hogy nem beszélünk róla, még létezhet. A valóságról való beszéd egyértelműségének végét mutatja ez a regény, olyasmit, amit a felnőttek már tudnak vagy sejtene, és ami most a gyermek olvasók számára is természetessé válik.

Tekintsük most a Harry Pottert fikciós (tehát nem pusztán imaginárius) elbeszélésnek, ahol a regény egyik fő témája éppen a valóság – fikció – imagináció határainak feszegetése, pontosabban a valóságot konstruáló elbeszélések elégtelenségének felmutatása. Hogyan beszélnek tehát Roxfortról, és hogyan hallgatnak róla? Az erről való beszéd miképpen veti fel a valóság – mese – fikció kérdéseit? A Harry Potter regények tele vannak imaginárius lényekkel, miközben a valósághoz fűződő viszony problémája nagyon is reflektált. A regény ugyanis nem állítja magáról azt, hogy mese lenne, mi több: a regényben folyamatosan arról értesülhetünk, hogy Roxfortnak a miénkkel párhuzamos világa nagyon is valóságos. Azaz a regény mindent elkövet, hogy magát ne imaginációként, hanem a valóság részeként tüntesse fel, miközben a regénybeli Mágiaügyi Minisztérium sorozatosan és következetesen úgy tünteti el maga után a nyomokat, hogy azokat merő imaginációként tünteti fel – ezért nem tudhatunk erről a világról semmit ténylegesen. De mi szükség van a nyomok eltüntetésére egy nem létező világ számára? A nyomok eltüntetése, a Roxfortról való beszéd letiltása és diverzifikálása azt a látszatot kelti, hogy ez egy olyan világ, amely nagyon is létezik, de amelyről hallgatni kell, azaz nem kitalált, hanem sokkal inkább érthetetlen és veszélyes.

Bulgakov *A Mester és Margarita* című regényében Woland szárnysegédei legtöbb idejüket azzal töltik Moszkvában, hogy eltakarítsák maguk után a nyomokat (akár csak a Mágiaügyi Minisztérium munkatársai). Céljuk az, hogy a nyomozó hatóságok ne tudjanak semmi értelmes, racionális magyarázattal szolgálni az általuk okozott, zavarba ejtő eseményekre, sőt, találják értelmetlennek azokat, és nyilvánítsanak örülnék minden elszenvédőt, hogy aztán a nyomok töredékeiből megalkossanak majd egy olyan elbeszélést, aminek semmi köze ugyan a valósághoz, mégis valóságosabban és hihetőbben hangzik, mint bármilyen képtelen, mégis igaz történet.

Woland és csapata paradox dolgokat művel Moszkvában: a tényleges valóságtapasztalatuktól kívánják megfosztani áldozataikat. Az illúzió valóságosságának tapasztalatát nyújtják, majd ezt eltüntetve elbizonytalanítják őket. Ami az áldozatok számára képtelenség, arról kiderül, hogy nem az. A valóság valami más, amit azonban mégsem tudnak bizonyítani, mert a bizonyítékokat Wolandék már szépen eltüntették. Így a valóság pusztán extrém, megmagyarázhatatlan, irreális, paranormális, groteszk és abszurd valamivé válik. Marad az individuális, éppen ezért nem megosztható és kollektivizálható tapasztalat, ami miatt a szereplők menekülni, kezdenek: bezárkóznak és örültté válnak. Talán nem véletlen, hogy egyedül Hontalan, a költő ússza meg épp bőrrel (és épp elmével – egy ideggyógyintézetben)

az egészet, hiszen egyedül neki van valami fogalma az irodalomról és a fikcióról. Hontalan belátja, hogy amit eddig tett, semmit sem ér, hogy a valóság gyakorlatilag ábrázolhatatlan a költészetben, el is megy történész-filológusnak, paradox és ironikus módon a tényekkel foglalkozó szakemberként tüntetve fel magát. Bulgakov regényében a valóság, pontosabban a valós eseményeket hitelesen ábrázoló elbeszélések csak a beavatottak számára ismerhetők meg, de pusztán befogadóként.

Nyilván a mesék is ezt a fajta beavatottság élményt kínálják fel olvasóiknak. Az ebben az élményben való részesülés ugyanakkor egyfajta alku is, korlátozó jelleggel, amennyiben a befogadók résztvevői és részesei lehetnek ugyan az eseményeknek, de nem hiteles formálói és továbbadói. A valóságról való beszéd elbizonytalanítása, ennek olvasói megtapasztaltatása a regény egy másik szintjén így nem annyira Wolanddal és az általa művelt dolgokkal, sokkal inkább a regényben íródó regény tapasztalatával történik, mondjuk annak elbeszélésével, hogy mi is történt Pilátusnál, mit mondott Jézus, és mi is lett végül Júdással? Lényegében nem tudjuk meg pontosan, de hát mindegy is, hiszen mindez (vigyázat!) mégiscsak irodalom. E tekintetben Roxfort sem fikció, hanem a valóság egy másik formája, amely a valóságosnak ható elbeszélésekből nem ismerhető meg. Roxfort nem a múltban, a deklarált imagináriusban, vagy éppen a jövőben van, ha így lenne, egyértelmű lenne besorolása is. Ez a világ itt van mellettünk, velünk egy térben és időben, akár itt és most lehetségesen. Megismerhető volna, csak hát a róla való tudósításokat, meséket, elbeszéléseket merő kitalációnak tartjuk, és eszerint magyarázzuk. A thai parasztok nem ufót láttak, a derék angol fiatalember valójában részeg volt, a regénybeli londoniak szeme káprázott, amikor elsuhant fejük felett egy öreg Ford. A különféle elbeszéléseket rendszerint kétfelé osztjuk (hiteles-hiteltelen), és az egyiket valóságnak nevezzük el.

A valóság fikció imagináció szempontjából a Harry Potter-regények egyik alapvetően jellemző és érdekes tulajdonsága tehát a velünk párhuzamos valóság tételezése. A regény nem kíván megmaradni a mese határain belül, hanem fikciós, a valóságosság látszatát keltő regényként működik. A Harry Potter-regények azt állítják, hogy a valóság és a fikció között nincs éles demarkációs vonal, mivel az inkább de-markációs jellegű: mozog, diffúz és változó. Itt van például Hermione Granger esete, akinek a szülei muglik. Ez a pozíció elsősorban a diszkrimináció problémáit veti fel a regényben (sár- és aranyvérűek), de nem melleleg arról is szól csöndben, hogy Grangernek a két világ közötti átjárás valójában természetes esemény. Hermione fogorvos szülei sem látnak semmi kivetnivalót abban, hogy gyermekük különleges, habár szokatlan képességekkel rendelkezik. Speciális iskolába jár, mert más, mint a többiek. Potterról Dursleyék azt mondják a szomszédoknak, hogy a fiú a Szent Brútusz Szigorított Magániskola növendéke. A látszólag valós, habár nem létező intézmény még mindig hihetőbb magyarázat Roxfortnál. Dursleyék nem beszélnek arról, amiről nem akarnak tudni. Az igazság hamis látszatával, vagy a hallgatás, elhallgatás gesztusaival próbálják félretolni a problémát. Nyilván ez itt egy tipikus alakzat, a képmutató, nyárspolgári viktoriánus hallgatásé, a megismeréstől és az ismeretlentől való félelemé, a másság iránti teljes közönyé és elutasítása. Elfogadás és elutasítás közös nevezője tehát, hogy bizonyos dolgokról, vagy azért mert egyébként *hihetetlenek*, vagy azért mert *szégyenletesek*, nem lehet beszélni, és inkább hallgatni kell.

A Harry Potter-regény annyiban nyilván imaginárius mesének tekinthető, amennyiben a számunkra fizikailag valós, pozitív módon leírható világgal ellentétben hihetetlen dolgok és lények működnek és élnek benne. A muglik világa persze nem kevésbé hihetetlen a számunkra. Minden más (társadalmi, szociális, kulturális, etikai stb.) probléma teljes mértékig hasonló. Roxfortból szemlélve ugyanakkor a valóság (vagyis a mi, mugli valóságunk) nem mese, még ha helyenként bizarr és érthetetlen is. A roxforti valóságtapasztalat liberális és

relativizáló: a különféle világok jól megférnek egymás mellett. Mi el tudjuk-e képzelni, hogy Thaiföldön egy egész kis kolónia UFO él békességben, akikről ugyan tudunk (az idézett híradás alapján), de nem háborítjuk őket, nem avatkozunk a dolgaikba, lehetőleg nem lépünk be zárt kis világukba (mert bölcsen toleráljuk a másságot, és derűsen élvezzük a világ sokszínűségét stb.).

A valóság kérdése Roxfortból szemlélve nem úgy merül fel, ahogyan számunkra Roxforté, hanem úgy, ahogyan mi viszonyulunk a valóságot konstruáló és destruáló elbeszélésekhez. Ez a kommunikációs hasonlóság azért figyelemre méltó. Magyarán nem az a hihetetlen itt, hogy pro: léteznek-e óriások, van-e hippogriff, avagy *contra*: van-e kenyérpíró meg benzinüzemű gépkocsi, hanem hogy mi is történt valójában Roxfortban Harry Potterrel. Azaz igazak-e *Harry Potter elbeszélései* vagy éppen az elbeszélésekről szóló elbeszélések, pletykák, mendemondák, újsághírek, amelyek tehát mind arról szólnak, hogy Voldemort visszatért. A roxforti valóságot valójában Potter Voldemort visszatéréséről szóló valószerűtlen, meseszerű, lázbeteg elbeszélései provokálják. Az igazságot lényegében senki sem ismeri (ne feledjük: a legtöbb kalandot Potter *egyedül* éli át), a valóság így lényegében a varázslók számára is megismerhetetlen, akár csak nekünk. Kevés kivételtől eltekintve nagyjából úgy tekintenek Potterre, ahogyan mi tekinthetünk a szegény, UFOkat vizionáló thai parasztokra: szelíd iróniával és szarkasztikus mosollyal. Potter inkább a bulvársajtó hőséneke tűnik a regény alapján (Rita Vitrol szerepére és figurájára gondolhatunk itt, és az általa deformált Harry Potter-képre). A Voldemorttal való találkozó hiteles beszámolójának közreadója pedig egyenesen a „varázsvilág” egyik leghiteltelenebb médiuma, Luna Lovegood apjának *Hírvivő* című, még itt is ezoterikusnak számító lapja. A hétköznapi varázsló olvasó tulajdonképpen a mindennapi ostobaságokkal együtt olvassa Potter beszámolóját a Voldemorttal való találkozásról.

Mit higgyen tehát a (varázsló) olvasó? Mi történt valójában Roxfortban? A valóságról való beszéd kérdése valójában nem arról szól, hogy vannak-e varázslók és vagy muglik (igen, vannak), hanem hogy hihetünk-e Potternek? A varázsvilág lakói számára sem egyértelmű ennek a kérdésnek az eldöntése. Ebben a tekintetben, Potter, úgy tűnik, vesztesre áll: szinte senki nem hisz a mesében.

Exkurzus: *Tizenkilenc év múlva*

„– Nem kell mindent elhinni, amit James a Roxfortról mesél
– figyelmeztette fiát Harry. – A bátyád nagy mókamester.”
Harry Potter Albus Perselus Potternek,
2017. szeptember 1. London, King’s Cross

Úgy tűnik, a *Harry Potter és a halál ereklyéi* című regénnyel véget ért egy nagy sorozat. Bárki bárhogyan is ítéli majd meg mindazt, ami Harry Potter-ügyben az elmúlt években világszerte és így Magyarországon is történt, aligha lehet kétséges, hogy Rowling egyszer s mindenkorra beírta magát az irodalom történetébe, hosszú időre nyújtva ezzel táplálékot a kultúra antropológusainak, oktatáskutatóknak, filozófusoknak vagy éppen a szociológusoknak. Harry Potterrel nem csak egy új hős, egy új történet, egy új mítosz született, de a globalizálódott világ első jelentős olvasás- és kultúrtörténeti eseménye is megtörtént.

A hét részből álló regényciklus záró darabja több szempontból is érdekes része a sorozatnak. Nem pusztán azért, mert az önállóan is olvasható regényekből kikerekedő nagy történet itt végre nyugvó pontra jut, megoldást és magyarázatot kínálva mindarra, ami a korábbi részekben egyre nyugtalanítóbb erővel feszítette az olvasói kíváncsiságot. Sokkal inkább azért, mert itt teljesebb ki Rowling koncepciója is: az ideális olvasóval együtt változó és alakuló fejlődésregény.

Mindez legtökéletesebben az első megjelenés alkalmával volt tapasztalható, amikor is még nem jött létre a kortárs olvasás aktuális pillanata és a regényfolyam éppen soros darabja között számottevő időbeli távolság. Ez a fajta szinkronitás, amely a regényidő és az olvasó valós ideje közötti nagyfokú egybeesés tapasztalatából ered (azaz: amit olvasunk, az nagyjából éppen most történik), önmagában nem új jelenség. De tudatos, regényciklus szintű átgondolt alkalmazására azonban nem sok példa akad. Az egyik talán legismertebb projekt Émile Zola Rougon–Macquart ciklusa a 19. század utolsó harmadának francia irodalmából. Mint talán ismeretes, Zola a második császárság idején élő francia család természet- és társadalomrajzát kívánta megalkotni, az ő történetükkel igazolandó a naturalizmus alapvető determinációs elvét, miszerint kizárólag az örökletes tulajdonságok és az aktuális életvilág (környezet) együtthatói szabják meg cselekedeteinket és lényegében sorsunkat. Zola eme tudományosan is alátámasztott koncepció jegyében írta mintegy két évtizeden át (1871–1893) a ciklus regényeinek sokaságát, eszerint alakítva regényalakjainak végzetes életét is.

A sok lehetőségből, melyet Rowling és Zola ciklusainak összevetés kínálna, most csak egyet szeretnék felvázolni. Mégpedig azt, amely a megírás – megjelenés – olvasás időbelisége kínál. Mindennek apropója leginkább az, hogy lényegében mindkét ciklusban csak az utolsó regények nyújtanak fogódzót a regényidő és az olvasó valóságos ideje közötti vélt vagy valós szinkronitás visszamenőleges tisztázásához.

Tehát: Mikor is játszódik Zola regényciklusa, s hogyan viszonyulhat ehhez az olvasó?

Az első regény megjelenésekor (*Rougonék szerencséje*, 1871), amelyet a korabeli francia olvasó olvashatott, az elbeszélendő családtörténet hősei jóformán már mind halottak. Minderről akkor az olvasónak még fogalma sincs. A sorra megjelenő regények aztán nyilván eligazítják abban, hogy a regények cselekménye a közelmúltban játszódik. Ugyanakkor csak a regényciklus 1893-ban megjelenő utolsó darabja, a *Pascal doktor* tárja föl teljes átláthatóságában, szabályosan megrajzolt családfával a Rougon és a Macquard család három nemzedékének dátumilag is adatolt történetét. Pascal Rougon doktor a családfa összeállítása során „orvosi” szempontból is megvilágító erejű felfedezéseket tesz, rádöbbenve egyúttal saját végzetére is: vérfertőző kapcsolatára unokahúgával, amelyből aztán fiúgyermek születik, aki 1874-ben fog megszületni, azaz már a ciklus által felölelt regényidőn kívül. Másik alapvető felfedezése, hogy a családnak értelemszerűen van egy ősanja is: a családfa alján található Dide anyó, aki előbb a csendes Rougonhoz, majd annak halála után az iszákos Macquarthez ment feleségül, gyermekeket szülve mindkettőnek, elindítva ezzel egy három generációt meghatározó történetet. Dide anyó egyébként 1768-ban született, és 1873-ban 105 éves korában halt meg egy elmeegógyintézetben. (Ugyanis Pascal doktor megállapítása szerint Dide anyó született neurotikus volt, amit aztán nagyjából mindenkiben tovább öröklődött.) Az első regény megjelenésének és aktuális befogadásának pillanatában, azzal szinkronban tehát valaminek a kezdete és vége (a család új generációját képviselő még ismeretlen gyermek születése, illetve a család ősanjának, Dide anyónak a halála) egyszerre van jelen – az egykorú olvasó számára akkor még nem tudhatóan.

Mindebből az alábbi, a ciklus időbeliségére vonatkozó következtetések vonhatóak le:

1. 1. A kortárs olvasó egy már lényegében lezárt történetet kezd el olvasni 1871-ben. (Az első regény Zola előszava szerint egyébként nem más, mint *Az eredet*.) Az elbeszélendő nagy történet eleje és vége (azaz: első és utolsó hősének halála és születése) a megírás, a megjelenés és az első olvasás szoros időintervallumába esik.
2. 2. Az ősanya (Dide anyó) mintegy száz évvel azt megelőzően születik meg (1768), hogy Émile Zola 1869-ben hozzálát az első regény megírásához.
3. 3. Az ősanya (Dide anyó) minden családtagot túléli: 105 éves korában, 1873-ban hal meg, kilenc hónappal a legifjabb örökös, „az újabb láncszem” megszületése (Pascal Rougon vérfertőző kapcsolatának gyermeke) előtt, tehát nem sokkal az első regény megjelenése után. Így végig ott van az elbeszélte történet teljes idejében: allegorikusan is kapcsolódva az íráshoz és az olvasáshoz.
4. 4. A ciklus utolsó darabjának megjelenésekor (1893) az utolsó Rougon fiú majdnem húsz éves: nevét nem tudjuk pontosan, és ha még életben van, feltehetően éppen családalapítás előtt áll, nagy valószínűséggel újraindítva ezzel a „nemzetség elfajzásának” a neurózis és a környezet által determinált láncolatát, a végzetes családi DNS-spirált. nagy valószínűséggel (ellentétben az olvasóval) ennek nincs és nem is lesz tudatában. A jövőben játszódó története ugyan megíratlan, de szinte bizonyosan prognosztizálható.

Harry Potter, Pascal Rougonhoz hasonlóan a regényfolyam utolsó darabjában kap választ nagy kérdésére: ki is ő valójában? A fejlődésregényként is érthető regényciklus hét iskolai év történetét beszéli el, hőse 11 éves korától 18 éves kori fiatal felnőtté válásáig.

De mikor is játszódik Rowling regényciklusa, s hogyan viszonyulhat ehhez az olvasó? Az első hat regényből világosan kiderült, hogy *párhuzamos és egyidejű* valóságok vannak. A varázstalan (mugli) világ tárgyi megalkotottsága pedig arra engedett következtetni, hogy a regénybeli események nagyjából napjainkban játszódnak. A „napjaink” kifejezésben rejlő többes szám az időbeli meghatározás hozzávetőlegességére figyelmeztet, vagyis arra, hogy nem tudunk egyetlen időpillanatot megragadni, hanem csak pillanatok sorozatával vagyunk képesek kijelölni valamit (mondjuk a regény cselekményének és történetének határait) az időben. Ebből adódóan a „napjainkban” kifejezés, még ha egyértelműen a jelenre vonatkozik is, azt csak nagyjából, és összetetten teszi, szükségszerűen foglalva magába a közeli múltat (tegnap) és a közeli jövőt (holnap) is. Harry Potter tehát itt és most él közöttünk. De mégis: mikor született, és mennyi idős lehet éppen most? Eme jogos kíváncsiságot a 7. rész oldja föl. Harry Potter Godric's Hollow-ban tett látogatása során először (és egyben utoljára) adódik *közvetlen* támpont az olvasónak az időbeli viszonyítások megtételéhez, a megírás, a megjelenés, a történet és a cselekmény, vagy az olvasó saját ideje stb., a „napjaink” kifejezés pontosításához. A temetőben Harry rátalál szülei sírjára, azon egy feltehetően kódolt üzenetre, az olvasó pedig az *egyetlen évszámra* is a regényszövegben:

„A sírkő (...) fehér márványból készült, akárcsak a Dumbledore-oké, s mivel szinte világított a sötétben, felírata könnyen olvasható volt. Harrynek nem kellett letérdelni, de még csak túl közel se mennie hozzá, hogy lássa, mi áll rajta.

James Potter, szül. 1960. március 27., megh. 1981. október 31.

Lily Potter, szül. 1960. január 30., megh. 1981. október 31.

Utolsó ellenségként a halál semmisül meg.

Harry lassan, szinte betűről betűre olvasta el a feliratot, mintha ez volna az egyetlen alkalom rá, hogy felfogja az értelmét.”

Talán nem kell külön jeleznünk azt, hogy milyen finom iróniával ösztönzi az elbeszélő hősét és az olvasót is a rájuk váró hermeneutikai feladatra, amelyhez éppen most adott kulcsot. Az egyetlen alkalmat nem elszalasztva (és a korábbi kötetekben lapozgatva) az olvasó, köszönhetően a *sírfelirat datálásának* (amely hiteles médiumként tudósít kezdetről és végről) hamar kiszámolhatja a legfontosabbakat.

1. Harry Potter 1980 júliusában született. (A Wikipédia vonatkozó szócikke szerint július 31-én; ami bizonyosabb, hogy a szerző, J. K. Rowling születésnapja esik erre a napra, illetve szintén július végén, egész pontosan 27-én született első, Jessica nevű lánya.) Szülei 20 éves korukban házasodhattak, igen fiatalon.
2. 1981. október 31-én kerül a Privet Drive 4. szám alá kedves rokonaihoz, ahol csaknem tíz évet tölt rosszkedvűen.
3. A ciklus utolsó regénye az 1997-1998-as iskolai évben játszódik, és néhány hónappal az előtt ér véget, hogy Harry Potter 1998 júliusában betöltené a 18. életévét.
4. 1991 júliusában (11. születésnapját betöltve) kap meghívást Roxfortba, ahová szeptember 1-jén el is utazik.
5. A *Harry Potter és a Bölcsek köve* 1997. június 30-án jelent meg a Bloomsbury kiadónál. Nagyjából Dumbledore halálát követően. Lényegében mindaz, amiről olvastunk, már megtörtént, a közelmúlt eseménye volt, lényegében a 90-es évek. De mire az ideális olvasó 1997-ben (aki ekkor fiatal tizenéves) az első regény végére ér, Harry Potter már igen közel van ahhoz, hogy legyőzte Tudjukkit, s lezárja tanulóéveit.
6. A *Tizenkilenc év múlva* című fejezet 2017. szeptember 1-jén játszódik. Tulajdonképpen még nem történt meg. Harry középső gyermeke, Albus Perselus ekkor, 11 évesen megy Roxfortba, azaz 2005-ben született. 2017-ben Harry Potter elmúlt 37 éves. Ugyanakkor 2017. szeptember 1. már esemény a világhálón. Feltehetően elvetemült Potter-rajongók gyülekeznek majd ekkor a londoni King's Cross állomás 9. és 10. vágánya közelében, hiszen ekkor és ott bizonyosan megjelenik majd a Potter család, Harry, Gini, James, Albus Perselus, a kis Lily, és persze ott lesznek majd Ron és Hermione vörös hajú gyermekei is...

Mire jó mindez? Valójában ez is a megfejtés része – helyre kerül egy korábban bizonytalan „puzzle”, kiszámolhatóvá válnak az életkorok, viszonyíthatóvá válnak az események, immár nem csak a cselekmény, de a teljes történet szintjén is. (A Wikipédián a rajongók már meg is alkották így a teljes profilokat.) Meg kell jegyeznünk (s erre figyelmeztet Zola ciklusának hasonló eljárása is), hogy a cselekmény idejének egzakt megadása nem véletlenül esik egybe a mindenkori utolsó regénnyel. A dátum feltárulkozása ugyanis időben véglegesen rögzíti az eseményeket, mintegy átadva mindezt a múltó időnek. Lezárul a ciklus, lezárul a cselekmény, az olvasóban pedig végérvényesen múlt idővé változik a „napjaink” illúzió. Az önazonosságát kereső, azt megtaláló hősöknek azonban csak a regényekben elbeszélte története fejeződik be, életük nem feltétlenül zárul le. A *Halál ereklyéi* epilógusaként olvasható utolsó fejezet (*Tizenkilenc év múlva*) ugyanis a jövőben ér véget: láthatjuk kedvenc hőseinket immár felnőtt emberként, gyermekeikkel, akik az elhunyt hősök beszédes neveit viselve örökölték meg és hordozzák tovább magukban a múltat. Kezdet és vég mindenkor ismerős egybekapcsolódása Zola regényciklusának végén is ott van, de csak sejtetett lehetőségként, megíratlanul, az olvasóra bízva a „befejezést”. Rowling viszont a 7. rész utolsó fejezetével, paradox módon

éppen a jövő megmutatásával, annak megírásával nem megnyitja, hanem éppen ellenkezőleg: végérvényesen lezárja hőseinek elbeszélhető történetét. Ráadásul a jövő elbeszélői megalkotása, azon túl, hogy már nem ad lehetőséget az olvasói képzeletnek, végérvényesen megfoszt a párhuzamos és egyidejű valóságok képzetétől is. A jövő egyértelmű rögzítése és megmutatása felszámolja azt a metafizikai borzongást is, amelyet ennek az egyidejűségnek a lehetősége jelentett. Rowling a valóság és a fikció határáról az imaginárius (egyszerűbben: a mese) dimenzióiban tolja ezzel regényvilágát. Ami persze nem baj, csak sokkal kevésbé izgalmas. És ezen Dumbledore általános érvényű igazsága sem változtat már sokat, amikor azt mondja Harrynek a King's Cross bizarr terében: „Hát persze, hogy *mindez a fejedben történik, Harry, de attól még miért ne volna valóságos?*”